

GUSTAV ADOLFI GÜMNAASIUM
GRETE PÖDER
G2 MAT-IN

TERMINI *KURJUS* KASUTAMINE AMEERIKA ÜHENDRIIKIDE PRESIDENTIDE VALIMISKAMPAANIA KÕNEDE NÄITEL

JUHENDAJA ÜLLE SALUMÄE

SISSEJUHATUS

Keelekasutus on alati seotud valikutega. Kasutades mõtete väljendamiseks kindlaid keelendeid luuakse tähendusi, mõjutatakse ja väljendatakse suhtumist ning kujundatakse tegelikkust. Eriti tähtis on keeleliste valikute küsimus massideni jõudvate sõnavõtude korral, mida kajastatakse laialdaselt meedias. Need mõjutavad ühiskonna arusaamu, sest tegemist on keelekasutusega loodud võimuga.

Poliitiliste tekstide rõhk on poliitilistel sündmustel ja tegevustel, mida poliitikud on teinud või kavatsesid teha, missugused protsessid on nende arvates head ja soovitatavad ning missugused pahad ja taunitavad. Poliitilisele tekstile on omane tuleviku kavandamine. Tegu on strateegilise keeletarvitusega. Tekstid ei õhuta enamasti otse tegutsema, kuid üritavad mõjutada avalikkuse suhtumist ja hoiakuid tulevaste sündmuste suhtes. (Mandra, 2008, lk 178)

Avaliku elu tegelaste hulgast on eriti oluline uurida Ameerika Ühendriikide (edaspidi ka USA) võimuesindajate väljaütlemisi, kuna nende sõnal on maailmapoliitikas suur kaal. On väidetud, et Ameerika Ühendriikide president on kõige suurema mõjuvõimuga valitud võimuesindaja maailmas (Levy ja McDonald, 2019, lk 1). Samuti on rõhutatud, et Ameerika Ühendriikidel on ajalooline missioon maailmapoliitika juhtimisel (Veebel, 2004, lk 1). Vaatamata Ameerika Ühendriikide praeguse presidendi Donald Trumpi kohati vastuolulistele poliitilistele sõnavõtudele, ei ole riik maailmapoliitikast tagasi tõmbunud ja etendab Euroopa julgeoleku kindlustamisel jätkuvalt suurt rolli (Marme, 2017, lk 1). Seega võib arvata, et Ameerika Ühendriikide võimuesindajate väljaütlemised kujundavad avalikkuse hoiakuid paljudes riikides ka tänapäeval.

Avaliku elu tegelaste kõnedes on sageli kasutatud kujundlikku keelt, et levitada poliitilisi vaateid, mõjutada hinnanguid ja kujundada suhtumist. Üks niisugune kujundlik väljend on termin *kurjus*, mille olemusest on inimestel erinev nägemus. Uurimistöö eesmärk on selgitada, millistel teemadel on Ameerika Ühendriikide presidentide valimiskõnedes kasutatud terminit *kurjus* ja kuidas see langeb kokku filosoofilise arusaamaga kurjusest. Kurjuse filosoofilise diskursuse seostamine hetke arengusuundadega maailmas aitab luua ühtsemat

nägemust sellest, mida pidada kurjuseks. Samuti võib termini *kurjus* seostamine poliitilistes tekstides selle filosoofiliste tõlgendustega muuta avalikkuse suhtumist maailmas toimuvatesse protsessidesse. Lisaks on konkreetselt Eesti jaoks oluline uurida termini *kurjus* kasutamist Ameerika Ühendriikide poliitilises retoorikas selleks, et hinnata, mil määral sobib Ameerika Ühendriikide arusaam maailmas toimuvast kokku Eesti väärtuste ja hoiakutega.

Autor valis võrdlemiseks Ameerika Ühendriikide 43. presidendi George Walker Bushi 1999.–2000. aasta valimiskampaania vältel peetud kõned ja Ameerika Ühendriikide 44. presidendi Barack Hussein Obama 2007.–2008. aasta valimiskampaania kõned. Niisugusel valikul oli kaks põhjust. Esiteks tahtis autor uurida üldiselt samasse ajajärku jäävate presidendikandidaatide poliitilist retoorikat. 2000. aastate esimese kümnendi presidendivalimiste kampaaniate kohta USA-s leidus selles osas kõige rohkem lähtematerjali. Teiseks soovis autor analüüsida eri poliitilistesse parteidesse kuuluvaid presidendikandidaate. George Walker Bush ja Barack Obama esindavad eri poliitilisi parteisid. Samuti pakkusid nende valimiskampaaniate kõned sisukat võrdlusmaterjali.

Tööl on kaks uurimisküsimust. Esiteks: milline on *kurjuse* poliitiline ja filosoofiline diskursus? Teiseks: millistel teemadel on terminit *kurjus* kasutatud George W. Bushi ja Barack Obama valimiskampaania jooksul peetud kõnedes ning kuidas sobitub see termini poliitilise ja filosoofilise diskursusega?

Uurimistööl on kaks hüpoteesi.

- Esimene hüpotees: terminit *kurjus* keelekujundina on presidendikandidaatide kõnedes kasutatud seoses välispoliitikaga julgeolekustamise eesmärgil.
- Teine hüpotees: presidendikandidaatide kõnedes on kasutatud terminit *kurjus* ainult selle kitsas tähenduses, seostades seda inimloomuse ning inimese põlastusväärsete tegude, iseloomujoonte või sündmustega.

Uurimuse andmekogumismeetod on dokumendianalüüs. Töö uurimusliku osa algallikad on George W. Bushi ja Barack Obama kõnede salvestised, mis on internetis avaldatud. Uurimistöö koostamise käigus kuulus autor presidendide valimiskampaania kõnesid, uuris neis termini *kurjuse* kasutamise ulatust ning analüüsis, millises tähenduses terminit kasutatakse ja kuidas see langeb kokku kurjuse filosoofilise diskursusega. Muud uurimistöös kasutatavad allikad on teadusfilosoofilised raamatud ja artiklid, ajaloo- ja politoloogia-kirjandus ning teatmikud.

Analüüsi koostamisel lähtus autor keeleteaduses laialdaselt kasutatud kriitilise diskursuseanalüüsi põhimõttest. Norman Fairclough sõnul uurib kriitiline diskursuseanalüüs seda, milliseid tähendusi ja miks keelekasutusega luuakse (Kalmus, 2015, lk 1). Kriitilise diskursuseanalüüsi lähtekoht on, et sotsiaalne kontekst mõjutab keelekasutust ning keelekasutus omakorda kujundab ja loob sotsiaalset tegelikkust (Kuldnohk, 2014, lk 2).

Kriitiline diskursuseanalüüs uurimismeetodina on kolmeastmeline: kirjeldamine, tõlgendamine ja keelekasutuse seletamine (Kuldnohk, 2011, lk 15). Alustatakse tekstide keele kirjeldamisest ning liigutakse edasi tähenduste tõlgendamisele ja keelekasutuse seletamisele. Esimesel astmel vaadatakse, mis tekstis on, ja näidatakse, milliseid valikuid analüüsitavas tekstis on tehtud. Teine tasand on interpreteerimine ehk uurija püüab tõlgendada, kuidas tehtud valikud tähendusi konstrueerivad, missuguseid tähendusi need tekstile annavad ning olemasolevat konteksti muudavad ja kujundavad. Kolmas tasand on ideoloogiline ehk analüüsijate lõppeesmärk on seletada, miks tekstis on selliseid valikuid tehtud ja selliseid tähendusi loodud (Kasik, 2008, lk 13; Kuldnohk, 2014, lk 2; Kuslap, 2014, lk 10).

Uurimus koosneb kahest peatükist. Esimeses peatükis analüüsitakse, kuidas ja millises tähenduses on terminit *kurjus* kasutatud teaduskirjanduses üldiselt ning eraldi eri perioodide filosoofide töödes. Samuti uuritakse, kuidas kasutatakse terminit *kurjus* tänapäevases poliitilises retoorikas ja politoloogias. Teises peatükis tutvustatakse uurimismetoodikat ja valimit ning võrreldakse, millistel teemadel ja mis eesmärgil on George W. Bushi ja Barack Obama kasutanud oma valimiskampaania kõnedes terminit *kurjus* ning kuidas see langeb kokku kurjuse filosoofilise diskursusega.

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	1
1. TERMINI <i>KURJUS</i> KASUTAMINE FILOSOOFIAS JA TÄNAPÄEVASES POLIITILISES RETOORIKAS	5
1.1. Termini <i>kurjus</i> üldine käsitlus teaduskirjanduses	5
1.2. Kurjuse tõlgendused vana-, kesk- ja varauusaja filosoofide käsitlustes	5
1.3. Ilmalik lähenemine kurjusele uusaja filosoofide töödes	7
1.4. Termini <i>kurjus</i> kasutamine tänapäevases poliitilises retoorikas ja politoloogias	8
2. TERMINI <i>KURJUS</i> KASUTAMISE ANALÜÜS GEORGE W. BUSHI JA BARACK OBAMA VALIMISKÕNEDES	12
2.1. Valimi ja meetodika kirjeldus	12
2.2. Termini <i>kurjus</i> kasutamine ja selle kontekst George W. Bushi ja Barack Obama valimiskõnedes	13
2.2.1. Ülevaade termini <i>kurjus</i> kasutamisest presidentide valimiskõnedes.....	13
2.2.2. Järeldused: termini <i>kurjus</i> kasutamine presidentide valimiskõnedes julgeolekustamise vaatenurgast	15
2.3. Termini <i>kurjus</i> kasutamise analüüs George W. Bushi ja Barack Obama valimiskõnedes filosoofilises tähenduses	18
2.3.1. Ülevaade termini <i>kurjus</i> kasutamisest presidentide valimiskõnedes filosoofilises tõlgenduses.....	18
2.3.2. Järeldused termini <i>kurjus</i> kasutamise kohta presidentide valimiskõnedes filosoofilisest vaatenurgast	18
KOKKUVÕTE	21
KASUTATUD ALLIKAD	23
LISA 1. Ülevaade uurimistöo koostamise käigus läbivaadatud kõnedest	28
LISA 2. Termin <i>kurjus</i> kasutamine George W. Bushi 1999.-2000. aasta valimiskampaania kõnedes	30
LISA 3. Termin <i>kurjus</i> kasutamine Barack Obama 2008. aasta valimiskampaania kõnedes	31

1. TERMINI *KURJUS* KASUTAMINE FILOSOOFIAS JA TÄNAPÄEVASES POLIITILISES RETOORIKAS

1.1. Termin*i kurjus* üldine käsitlus teaduskirjanduses

Termini *kurjus* olemusest arusaamine on tänapäeval keeruline, sest massimeedias levitatavate uudiste kaudu kuulevad inimesed tihti õnnetustest ja vägivallast ning neil on erinev nägemus sellest, mida pidada kurjuseks. Et ühiskonnas tekiks ühtsem arusaam sellest, mida mõista kurjuse all ja millises tähenduses seda terminit kasutada, tuleks maailma poliitikas ja majanduses toimuvat analüüsida kurjuse filosoofilise diskursuse abil.

Termini *kurjus* olemust on teaduskirjanduses tõlgendatud erinevalt. Aastasadade jooksul on paljudes valdkondades, näiteks filosoofias, eetikas, usuteaduses ja rahvusvahelistes suhetes, välja kujunenud erinevad arusaamad kurjuse käsituse ja olemasolu kohta. (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2018a)

Teadusuurimustes eristatakse kurjust laias ja kitsas mõttes. Kurjuse lai mõiste hõlmab nii ebameeldivaid olukordi, halbu tegusid kui ka iseloomuvigu. Kurjus laias mõttes jaguneb loomulikuks või looduslikuks kurjuseks ja moraalseks kurjuseks. Loomulikuks kurjuseks peetakse ebameeldivaid olukordi, mis pole tingitud kellegi kavatsustest või hooletusest (nt loodusõnnetused). Moraalset kurjust seostatakse kellegi kavatsuste või hoolimatusega (nt mõrv või valetamine). Kurjus laias mõttes seondub peamiselt usuteadusega ja uurib, miks leidub kurjust jumala loodud maailmas. (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2018a, lk 1)

Kurjus kitsamas mõttes arutleb inimese olemuse üle, seondudes moraalsest vaatenurgast kõige põlastusväärsemate tegude, iseloomujoonte või sündmustega (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2018a, lk 1). Selle käsitluse kohaselt saavad kurje tegusid sooritada üksnes inimesed, kuna ainult neil on olemas võime anda moraalseid hinnanguid (Reloj, 2016, lk 26). Termin*i kurjus* kasutamine tänapäeva poliitikateaduses lähtub enamasti kurjuse kitsast tähendusest (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2018a, lk 1).

1.2. Kurjuse tõlgendused vana-, kesk- ja varauusaja filosoofide käsitlustes

Varasemad mõtisklused kurjuse olemuse üle pärinevad antiikajast Vana-Rooma filosoofide stoikude koolkonnalt Rooma keisririigi ajajärgust. Tuntuimad stoikude koolkonna esindajad on filosoof ja kirjanik Lucius Annaeus Seneca (4 eKr–65 pKr), filosoof Epiktetos (u 50–120 pKr) ja Vana-Rooma keiser-filosoof Marcus Aurelius (121–180 pKr). (Aasmäe, 2018, lk 5–7)

Stoikud väitsid, et maailm on mõistuspärane, nimetades seda jumalaks, ning arvasid, et maailma ei saa muuta. Nad tegid vahet hüvedel ehk voorusel (näiteks tarkus, õiglus, mehisus ja arukus) ja pahedel ehk kurjusel (rumalus, ebaõiglus, argus, arutus). (Meos, 2013, lk 458–459)

Kurjuse olemasolu kohta pakkusid stoikud välja kolm selgitust.

1. Kurjus on nagu taust, tänu millele headus silma paistab, sest miski ei saa olemas olla ilma oma vastandita.
2. Ainult jumal saab otsustada, mis on hea maailma jaoks tervikuna. See, mis on maailma mingi osa jaoks kurjus, ei ole seda maailma kui terviku jaoks.
3. Kurjuse olemasolu aitab arendada inimese voorusi ning karastada eluraskustes. (Meos, 2013, lk 490)

Keskaja tuntumatest filosoofidest võrdles Aquino Thomas headust ja kurjust valguse ja pimedusega ning väitis, et kurjusel pole allikat ega iseseisvat tahet, nii nagu pole allikat ka pimedusel: pimedus on vaid valguse puudus. Seega on kurjus omamoodi headuse vari (Lotman, 2017, lk 1). Samuti arvas Aquino Thomas, et maailm ilma kurjuseta peab olema halvem kui praegune maailm koos kurjusega, kuna maailm ilma kurjuseta tähendaks maailma ilma inimesteta, mis oleks aga vähem täiuslik kui maailm, milles eksisteerivad inimesed. Moraalne kurjus on selgitatav inimese vaba tahtega, mille jumal on inimesele andnud (Meos, 2011, lk 59).

Teadustöodes on Aquino Thomast kõrvutatud keskaja lõpu ning varauusaja filosoofi Martin Lutheriga, kuna mõlemad arvasid, et jumal on kõikvõimas ja läbinisti hea. Martin Lutheri seisukohad erinevad aga Aquino Thomas omadest, kuna Lutheri arvates pole kurjus mitte jumala tegu, vaid inimesed on oma saatuse poolest neetud ja määratud valima kurjuse, kuid saavad end anda jumala armu alla (Frye, 1983, lk 1). Nagu Martin Luther, lähtus ka varauusaja filosoof Johann Calvin mõttest, et inimene on loomult kuri, kuid ta arvas, et inimesed käituvad jumala tahte järgi üksnes siis, kui nad on selleks sunnitud või see annab neile mingeid hüvesid (New World Encyclopedia, 2018a, lk 1).

Gottfried Leibniz oli esimene, kes võttis 1710. aastal kurjuse olemasolu uurimisel kasutusele mõiste *teodiike* ehk kujundas teoloogilise õpetuse, mis väidab, et jumal pole süüdi maailmas leiduvas kurjus (Meos, 2013, lk 490). Leibniz arvas, et kurjus pole vastuolus jumala headusega ning ehkki maailmas on palju kurjust, on see ikkagi parim võimalikest maailmadest (New World Encyclopedia, 2018b, lk 1). Ta eristas kolme liiki kurjust: metafüüsilist kurjust (ehk millegi ebatäiuslikkus, millegi puudumine või millestki ilmajäämine), füüsilist kurjust (ehk valu) ning moraalset kurjust (ehk patt või puue) (Meos, 2011, lk 116; Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2018b, lk 1).

1.3. Ilmalik lähenemine kurjusele uusaja filosoofide töödes

Kurjuse uusaegsetele käsitlustele ehk nn kurjuse ilmalikule teooriale alusepanijaks peetakse 18. sajandi saksa filosoofi Immanuel Kanti 1793. aastal avaldatud artiklit „Religioon üksnes mõistuse piirides“. See oli esimene kirjutis, milles ei viidatud kurjusest rääkides üleloomulikule või jumalikule olendile. Immanuel Kanti arvates on inimloomuses nii hea kui ka halva alge ja see, kas keegi otsustab teha moraalselt häid tegusid või mitte, sõltub sellest, kas tal on moraalne hea tahe. Neil, kel pole moraalselt head tahet, on kuri tahe. Samuti arvas Immanuel Kant, et inimesele on omane radikaalne kurjus ehk kalduvus allutada moraalne õigus omakasupüüdlikele huvidele. (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2018a, lk 1)

Alates 20. sajandi teisest poolest on väga paljud autorid arutlenud selliste küsimuste üle, nagu millised on inimeste kurjade tegude ajendid, milline vastutus kaasneb kurja teoga jne. Seega uuritakse uusaja mõtlejate töödes kurjust kitsas tähenduses. (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2018a, lk 1)

1950. aastate üks tuntumaid kurjuse teemaga tegelenud filosoofe on Hannah Arendt, kes uuris teise maailmasõja ajal Saksamaa koonduslaagrites toimunut ja pakkus välja oma nägemuse radikaalsest kurjusest. Ta väitis, et radikaalse kurjuse peamine tunnus on, et inimeste vabadust ei allutata inimlikult mõistetavatel põhjustel (näiteks omakasupüüdlikkusest), vaid selleks, et rakendada totalitaarset kontrolli ning näidata, et kõike on võimalik teha (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2018a, lk 1). Hannah Arendt esitas ka termini *kurjuse banaalsus*, selgitades, et teise maailmasõja ajal koonduslaagrites toime pandu ei olnud ajendatud mitte vihkamisest, vaid sellest, et sõjakurjategijatel puudus võime hinnata ja kujutleda oma tegevuse inimlikku ja moraalselt mõõtu (IEP, 2018, lk 1). Lisaks väitis Hannah Arendt oma töödes juba 1960. aastatel, et ühiskonda manipuleeritakse faktide moonutamisega ning tõe ja poliitika vahel on igipõline pinge (Arendt, 2012, lk 300; Luks, 2018, lk 3).

Viimastel aastakümnetel on avaldatud palju kirjutisi kurjuse olemusest. Näiteks on kurjuse keerulisust ja vastuolulisust hästi kirjeldanud Lars Svendsen, kes on öelnud, et enamiku inimeste jaoks on kurjus midagi, mis ei ole seotud nende igapäevaeluga. Sellegipoolest vahendab iga päev kurjust massimeedia, mis edastab uudiseid õnnetustest, vägivallast, genotsiidist, näljast, jms. Seega elatakse paradoksaalses maailmas, kus kurjus samal ajal nii puudub kui ka on kõikjal. (Svendsen, 2010, lk 18)

1.4. Termini *kurjus* kasutamine tänapäevases poliitilises retoorikas ja politoloogias

Uurides seda, kuidas keelekasutus kujundab ühiskonnas valitsevaid võimusuhteid, on Suurbritannia keeleteadlane Norman Fairclough öelnud, et enamikule inimestele on ebaselge võimu ja keelekasutuse seos, kuigi lähemalt vaadates on keel võimukasutuses kesksel kohal (Kasik, 2008, lk 10). Fairclough'i arvates on tekstidesse kodeeritud ideoloogia, mistõttu on tekstide kaudu võimalik uurida võimuvahekordi (Kuldnohk, 2012, lk 41). Toimub loomulikus-tamine, kus mingeid teatud keele tootmise või tõlgendamise malle, tegelikkuse liigendamiseks vajalikke kategooriaid ja neid tähistavaid termineid pidevalt korrates hakatakse neid pidama sotsiokultuurilises kontekstis enesestmõistetavaks (Aava, 2012, lk 104; Kasik, 2008, lk 16). Näiteks kui ühiskonna peamine eesmärk on sõjalise võimekuse suurendamine, räägitakse inimestest kui töötajate või võitlejate armeest, kui aga majandusliku konkurentsivõime suurendamine, siis inimestest kui inimkapitalist või inimressursist (Aava, 2012, lk 104).

Keele rolli ühiskonna võimusuhte kujundamisel on analüüsitud paljudes uurimustes. Siinse uurimistöö seisukohast on olulised eeskätt need analüüsid, mis selgitavad poliitikute keelekasutust, ja uurimused, mis kirjeldavad keelekasutust mingite objektide (näiteks rahvusvahelised organisatsioonid ja riigid) või sündmuste kajastamisel.

Näiteks on Jonathan Charteris-Black uurinud seda, kuidas on Winston Churchill, Martin Luther King Jr., Margaret Thatcher, Bill Clinton, Ronald Reagan, Tony Blair, George W. Bush, Barack Obama jt kasutanud oma poliitilises retoorikas soovitud eesmärkide saavutamiseks metafoore. Uurimuses selgub, et riigijuhtide keelekasutus on sõltunud nii isiklikest hoiakutest kui ka eesmärgist, mida sooviti saavutada. Analüüsidest George W. Bushi ja Barack Obama keelekasutust väidab Charteris-Black, et kuna George W. Bushi teadmised olid piiratud, ei kirjutanud ta oma kõnesid ise, vaid kasutas selleks professionaalseid kõnekirjutajaid (näiteks Karl Rove, Karen Hughes jt). Tema hinnangul kasutab Bush kõnedes edukalt niinimetatud arvepidamise metafoori, soovides luua müüti moraalsest arvepidamisest, kus terroristid ja neid toetavad riigid peavad kordasaadetu pärast Ameerika Ühendriikide ees „kuni viimase pennini“ moraalselt vastutama (Charteris-Black, 2011, lk 252). Seevastu Barack Obama poliitiline retoorika lähtub Charteris-Blacki arvates tihti optimistlikust ja tulevikku suunatud „Ameerika unistuse“ narratiivist, kus iga motiveeritud individ võib saavutada ühiskonnas mistahes võimaliku sotsiaalse positsiooni. Seda kujundit kinnistab ka Barack Obama enda taust (Charteris-Black, 2011, lk 281).

Ajaloosündmuste uurimisel on vaadeldud keelekasutust terrorirünnakute, sõdade vms kirjeldamisel. Näiteks Sandra Silberstein on kirjeldanud, kuidas on keelekasutuse kaudu kujundatud avalikkuse hoiakut 2001. aasta 11. septembri terrorirünnaku suhtes. Raamatu

üks järeldus on, et kriisiajal (taas) kujundas avalik keelekasutus terrorirünnakutest rääkimisel ja kirjutamisel Ameerika rahvusliku identiteedi (Silberstein, 2004, lk 189).

Palju on uuritud ka Ameerika Ühendriikidega seotud keelekasutust. Näiteks Marc Barnett on võrrelnud kolme Ameerika Ühendriikide presidendi – Bill Clintoni, George W. Bushi ja Barack Obama – retoorikat Ameerika Ühendriikide erilaadse seisundi põhjendamisel maailma poliitikas terrorismivastase võitluse näitel ning jõudnud järeldusele, et kõik kolm administratsiooni rõhutavad korduvalt ja regulaarselt Ameerika Ühendriikide erandlikkust. Bill Clinton on kasutanud narratiivi, et Ameerika Ühendriikidel on n-ö eriline kohustus juhtida vägesid võitluses maailma ohustavate jõududega. George W. Bush on rõhutanud Ameerika Ühendriikide vastutust vabaduse edendamisel maailmas. Samuti on George W. Bush öelnud, et Ameerika Ühendriigid teeb ainulaadseks see, et riik suudab teostada võimu ilma vallutamata ja tuua ohverdusi võõraste vabaduse nimel. Barack Obama on kirjeldanud Ameerika Ühendriike kui maailma viimast ja parimat lootust ning rõhutanud, et kogu maailma pilgud on taas Ameerika Ühendriikidel, vaadates, mida riik teeb, ning oodates Ameerika Ühendriikidelt juhirolli. Kokkuvõttes arvab Marc Barnett, et iga järgnev Ameerika Ühendriikide administratsioon on kasutanud terrorismivastases võitluses niinimetatud Ameerika erandlikkuse retoorikat üha ulatuslikumalt, väites, et kõrgem jõud on valinud Ameerika Ühendriigid välja selleks, et võita kurjus (Barnett, 2016, lk 21–23).

Politoloogias on terminit *kurjus* kasutanud eelkõige Ameerika Ühendriikide poliitikateadlane ja ajaloolane Robert Kagan. Tema peamine seisukoht on, et Ameerikale kuulub maailmas globaalne jõud ja tal on õigus seda kasutada. (Ilves, 2012, lk 1)

Terminit *kurjus* kasutab Robert Kagan raamatus „Paradiis ja jõud: Ameerika ja Euroopa uues maailmakorralduses“. Ta väidab, et ameeriklaste käsitus jaguneb maailm üldjoontes heaks ja kurjaks, sõpradeks ja vaenlasteks, samal ajal kui eurooplaste jaoks on see oluliselt keerulisem. Seepärast eelistavad ameeriklased konfliktide lahendamisel või tulevaste vastasseisude ennetamisel veenmise asemel otsest sekkumist nii, et probleem saaks lahendatud ja oht kõrvaldatud (Kagan, 2003, lk 1). Sellele nägemusele tugineb ka niinimetatud domineerimise ja ennetava löögi käsitlus, mille kohaselt võivad Ameerika Ühendriigid anda teistele riikidele ennetavaid lööke, põhjendades seda muutunud julgeolekukeskkonnaga (Veebel, 2004, lk 1).

Lisaks väidavad Robert Kagan ja William Kristol vastusena hoiatustele, et Ameerika Ühendriigid ei peaks minema „väljapoole otsima koletisi, mida hävitada“, et seda tuleks just teha, sest Ameerika Ühendriikidel on ühest küljest võimekus seda teha, teisest küljest lasub riigil vastutus rahu ja julgeoleku eest maailmas (Kagan & Kristol, 1996, lk 31). Robert Kagani tõlgenduses on Ameerika Ühendriikidel ajalooline missioon maailma poliitika juhtimisel ning ajalooline kogemus muudab seaduslikuks ka nn džungliseaduste (näiteks alatuse, petmise, vägivalda jne) kasutamise (Veebel, 2004, lk 1). Kagan on põhjendanud äärmuslike vahendite

rakendamist hirmuga. Vastuseks küsimusele, kas ei ole võigas, et George W. Bushi administratsioon pidas näiteks veega piinamist täiesti vastuvõetavaks, mõistis Robert Kagan selle küll hukka, kuid ühtlasi ka õigustas tehtut, väites, et seda tehti hirmust, mitte kurjusest (Kagan, 2008, lk 1).

Hea ja kurja vastandamist on poliitikateoorias kasutatud ka julgeolekustamise teoorias, mille tuntumad autorid on Ole Wæver, Barry Byzan, jt. Julgeolekustamist on selgitatud kui protsessi, mille jooksul teatud nähtus muutakse kõneakti kaudu tähtsaks julgeolekupoliitiliseks küsimuseks (Kullamä, 2013, lk 9). Julgeolekustamise teoorias pole julgeolekuohud objektiivsed ehk mitte tegelikud või võimalikud ohud, vaid subjektiivsed, midagi, mida kujutatakse avalikkuse silmis ohuna. Seega määrab kõneakti läbiviija ehk julgeolekustaja ära selle, mida tuleks ohu, halva või kurjana mõista (Veebel, 2018). Julgeolekustamine on viidud lõpule, kui auditoorium on kõneakti vastu võtnud ning julgeolekustaja saab auditooriumi nõusolekul kasutada meetmeid, mis aitavad ohule vastu seista (Kullamä, 2013, lk 12). Mingi teema julgeolekustamisega saadakse õigus kasutada äärmuslikke vahendeid (Veebel, 2018). Välispoliitika tegijate konstrueeritud narratiivid aitavad leida õigustust poliitikatele, mida teostatakse kriisi lahendamisel (Ojalill, 2013, lk 6).

Terminite *kurjus* on kasutanud ka poliitikateadlane Alison McQueen, kes ütles, et kui inimesed on kaasatud klassikalisse hea ja kurja vahelisse võitlusesse, on nad suurema tõenäosusega valmis õigustama äärmuslike meetmete kasutamist (nt sõda, piinamine, genotsiid jms), et saavutada soovitud tulemus. (Stanford News, 2017, lk 1)

Lisaks on väidetud, et millegi nimetamine *kurjuseks* võib viia selleni, et lõpetatakse teemaga seotud arutelu ning rakendatakse kohe karistusi (Romig, 2012, lk 1). Sama põhimõtte kehtib ka julgeolekustamise teoorias: nimetades midagi julgeolekuohuks, õigustatakse äärmuslike vahendite kasutamist sellele vastu seismisel.

Julgeolekustamise teooriat on täiendatud makrojulgeolekustamise teooriaga, kus väidetakse, et mõned riigid, näiteks Ameerika Ühendriigid, vajavad oma positsiooni säilitamiseks iga päev julgeolekustamist. (Buzan, 2007, lk 1)

Makrojulgeolekustamise näiteks on toodud külm sõda, mis mõjutas aastakümnete jooksul paljusid riike (Buzan, 2007, lk 1). Külma sõja ajajärgust pärineb ka väljend *kurjuse impeerium*, mille võttis just makrojulgeolekustamise tähenduses 1980. aastatel kasutusele Ameerika Ühendriikide 40. president Ronald Reagan, rääkides vajadusest vastu seista selleaegse Nõukogude Liidu totalitaarsele režiimile (Glass, 2018, lk 1). Veendumus, et Ameerika Ühendriigid peavad aktiivselt sekkuma *kurjuse impeeriumile* vastu seismiseks, saigi hiljem niinimetatud Reagani doktriini aluseks (History, 2009, lk 1).

Samasugust vastandumist kirjeldab ka teine kurjusega seonduv väljend, *kurjuse telg*, mida kasutatakse ulatuslikult tänases poliitilises retoorikas. Väljendi võttis 2002. aastal esimest

korda kasutusele George W. Bush, kutsudes vastu seisma režiimidele, mis „toetavad terrorit, ähvardades Ameerika Ühendriike ja meie sõpru massihävitusrelvadega“. Samas kõnes nimetas ta riikidest Iraaki, Iraani ja Põhja-Koread, kutsudes neid ja nende liitlasi *kurjuse teljeks*, mis ohustab rahu maailmas (CNN, 2002, lk 1). Väljendist *kurjuse telg* on tuletatud termin *headuse telg*, mida näiteks Eesti riigitegelastest on avalikus kõnes kasutanud Eesti Vabariigi president Kersti Kaljulaid, öeldes 2018. aastal Balti riikide riigipeade ja Ameerika Ühendriikide presidendi Donald Trumpi ühisel pressikonverentsil, et Balti riigid ja Ameerika Ühendriigid on koos headuse teljel (Bahovski, 2018, lk 1).

Makrojulgeolekustamise puudus on see, kui võetakse hoiak, et tuleb olla n-õ kas meiega või meie vastu. Väikeriikide jaoks võib see tähendada, et neid sunnitakse õigustama suuremate riikide äärmuslike meetmete kasutamist, kui viimased seda n-õ kurjuse kaotamise eesmärgil põhjendatuks peavad (Veebel, 2018). Lähiminevikust oli Eesti jaoks näiteks väga keeruline valida 2000. aastate alguses Iraagi sõja eel Ameerika Ühendriikide ning Euroopa riikidest Prantsusmaa ja Saksamaa vahel. Ameerika Ühendriigid ei suutnud leida Ühinenud Rahvaste Organisatsioonis toetust Iraagi ründamisele ja ka Eesti avalik arvamus mõistis selle plaani hukka. Eesti poliitiline eliit ja ametlik välispoliitika asus aga Ameerika Ühendriike poolele. See, kas Iraagi ründamine Ameerika Ühendriikide esitatud põhjenduste alusel oli ikkagi õigustatud, on tekitanud Eestis hiljem küsitavusi (Ojalill, 2013, lk 3). Makrojulgeolekustamise ohtudest lähtudes on seega Eesti jaoks oluline uurida Ameerika Ühendriikide poliitilist retoorikat ja seda, mida nimetatakse *kurjuseks*, et hinnata, mil määral sobib Ameerika Ühendriikide käsitus maailmas toimuvast kokku Eesti väärtuste ja hoiakutega.

2. TERMINI *KURJUS* KASUTAMISE ANALÜÜS GEORGE W. BUSHI JA BARACK OBAMA VALIMISKÕNEDES

2.1. Valimi ja metoodika kirjeldus

Autor on valinud võrdlemiseks Ameerika Ühendriikide 43. presidendi George Walker Bushi (Vabariiklik partei) ja Ameerika Ühendriikide 44. presidendi Barack Obama (Demokraatlik partei) valimiskampaaniad. George W. Bush on osutunud valituks Ameerika Ühendriikide presidendiks kahel korral, 2000. aasta presidendivalimistel ja 2004. aasta presidendivalimistel. Barack Obama on samuti osutunud valituks Ameerika Ühendriikide presidendiks kahel korral, 2008. aasta presidendivalimistel ja 2012. aasta presidendivalimistel.

Uurimuse andmekogumismeetod on dokumendianalüüs. Töö valimi moodustavad George W. Bushi ja Barack Obama kampaaniakõnede salvestised, mis on avaldatud veebilehtedel:

- <https://www.americanrhetoric.com/gwbushspeeches.htm>,
- <https://www.americanrhetoric.com/barackobamaspeeches.htm>,
- <https://www.c-span.org/search/?searchtype=All&query=george+w.+bush+2000>,
- <https://www.c-span.org/search/?searchtype=All&query=barack+obama+2008>.

Kokku uuriti töö koostamise käigus 50 kõne salvestist, millest 28 olid George W. Bushi ja 22 Barack Obama kõned. Salvestised pärinevad mõlema presidendikandidaadi esimesest kandideerimisperiodist. George W. Bushi kõned on peetud eelvalimiste perioodil 1999. aasta teisel poolel ja valimiskampaania perioodil 2000. aasta jaanuarist detsembrini. Barack Obama kõned on valitud 2007. aasta novembrist kuni 2008. aasta novembrini (vt lisa 1).

Analüüsi koostamisel lähtus autor keeleteaduses laialdaselt kasutatud kriitilise diskursuseanalüüsi põhimõttest. Autor jättis vahele kriitilise diskursuseanalüüsi esimese etapi ehk keele kirjeldamise kampaaniakõnedes, sest uurimisobjektiks on juba valitud termin *kurjus*. Seega polnud vaja enam näidata, milliseid keelelisi valikuid on valimiskampaania kõnedes tehtud. Uurimistöös keskendus autor kahele järgmisele etapile, analüüsides seda, millises tähenduses terminit *kurjus* on valimiskampaania kõnedes kasutatud (tõlgendamine) ning miks just sellised tähendused on konstrueeritud (keelekasutuse seletamine). Selleks kuulas autor George W. Bushi ja Barack Obama valimiskampaania kõnesid ja märkis üles, millistes kõnedes kasutati terminit *kurjus*. Järgmisena analüüsis autor termini kasutamise konteksti (valdkond, probleem või sündmus) ja selgitas, miks on tekstis tehtud sellised valikud ja loodud sellised tähendused. Lõpetuseks vaatles autor seda, kuidas haakub termini *kurjus* kasutamine Ameerika Ühendriikide presidentide valimiskampaania kõnedes kurjuse filosoofilise diskursusega. Seoste loomine filosoofiliste lähenemiste ja hetke arengusuundade vahel maailmas aitab luua ühtsemat nägemust sellest, mida pidada kurjuseks.

2.2. Termin *kurjus* kasutamine ja selle kontekst George W. Bushi ja Barack Obama valimiskõnedes

2.2.1. Ülevaade termini *kurjus* kasutamisest presidentide valimiskõnedes

Autor leidis, et terminit *kurjus* kasutati valimiskampaania kõnedes seitsmel korral. George W. Bush kasutas terminit *kurjus* neljas kõnes ning Barack Obama kolmes kõnes (vt tabel 1). Refereeringud George W. Bushi kõnedest, kus on kasutatud terminit *kurjus*, on toodud lisas 2. Barack Obama kõnede väljavõtted, kus on kasutatud terminit *kurjus*, on esitatud lisas 3.

Tabel 1. Termin *kurjus* kasutamine George W. Bushi ja Barack Obama valimiskampaania kõnedes

	Valimisse võetud kõnede arv	Termini <i>kurjus</i> kasutamine valimiskampaania kõnedes (kõnede arv)
George W. Bushi valimiskampaania kõned	28	4
Barack Obama valimiskampaania kõned	22	3

Terminit *kurjus* kasutas George W. Bush 1999.–2000. aasta valimiskampaania käigus kolmes kõnes seoses välispoliitikaga (terrorism, ajalooline vaatenurk) ja ühes kõnes seoses sisepoliitikaga (siseturvalisus, kirikutulistamine).

Välispoliitika valdkonnas viitas George W. Bush kampaaniaperioodi jooksul kahes kõnes maailmas olevale kurjusele ja ebakindlusele üldiselt (22. veebruaril 2000 peetud kõne „George W. Bush Campaign Rally – Kansas City” ning 2. novembril 2000 peetud kõne „Candidate George Bush Giving His Stump (campaign) Speech“), ühel korral kasutas ta väljendit *kurjuse impeerium* (22. veebruaril 2000 peetud kõne „George W. Bush Campaign Rally – Kansas City”) ning ühel korral rääkis Ameerika rollist maailma vabastamisel kurjusest (3. augustil 2000 peetud kõne „RNC Speech“).

Analüüsid seda, millises tähenduses George W. Bush valimiskampaania kõnedes terminit *kurjus* kasutas, võib esiteks öelda, et viited kurjusele ja ebakindlusele olid kampaania-kõnedes üldised: *kurjus on jäänud alles, kurjus elab edasi, ebakindluse maailm* (Bush, 2000a; Bush, 2000c).

Teiseks ilmnes George W. Bushi valimiskampaania kõnesid analüüsid otsene vastandumine: „Inimesed, kellele ei meeldi meie vabadused. Inimesed, kellele ei meeldi meie edu. Inimesed, kes soovivad ohustada meie liitlassuhteid; Me oleme kindlad, et seal on inimesed, kes ei kannata seda, mille eest Ameerika seisab. Neile ei meeldi meie edu. Neile ei meeldi meie vabadused ja me oleme kindlad, et seal on rakettidega hullud, terroristid /.../“ (Bush,

2000a; Bush, 2000c). 1999.–2000. aasta valimiskampania käigus ei toonud George W. Bush veel välja konkreetseid riike, rühmitusi või isikuid, keda Ameerika Ühendriigid kurjusega seostavad.

Kolmandaks võib öelda, et George W. Bushi valimiskampania kõnedes leidis märke julgeolekustamisest. Näiteks ütles Bush juba 2000. aasta veebruaris peetud debatil: „Ütlen teile midagi, milles olen väga kindel: ohtlik maailm nõuab teravaks ihutud mõõka“ (Bush, 2000a). Seega küsis George W. Bush juba valimiskampania perioodil heakskiitu õigusele võtta julgeolekuohtudele vastu seismisel kasutusele karme meetmeid, jättes täpsustamata, milles täpselt oht seisneb.

Neljandaks kasutas George W. Bush valimiskampanias ka Ameerika Ühendriikide erandlikkuse retoorikat, tuues valimisvõitluses välja oma isa George H. W. Bushi ja tema põlvkonna panuse Ameerika Ühendriikide ajaloolise missiooni kinnistamisel maailma poliitika juhtimisel. Ta ütles, et tegemist oli viimase Ameerika Ühendriikide presidendiga niinimetatud suurest põlvkonnast, kes vabastas maailma kurjusest („Ameeriklaste põlvkond, kes ründas tormijooksuga randu, vabastas koonduslaagreid ja päästis meid kurjusest“) (Bush, 2000b). Samuti mainis George W. Bush välispoliitikaga seonduvalt *kurjuse impeeriumi* lagunemist, viidates Nõukogude Liidu lagunemisele külma sõja lõpul („Kuigi kurjuse impeerium on lagunenu... Kurjuse impeerium on möödunud...“) (Bush, 2000a; Bush, 2000c).

Ainus sisepoliitiline teema, mida George W. Bush seostas terminiga *kurjus*, oli siseturvalisus. Eelvalimiste ajal, 21. septembril 1999. aastal, rääkis ta oma sõnavõtus kirikutulistamise juhtumist 1999. aastal Texase osariigis. Kõnes rõhutas George W. Bush, et Ameerika ühiskonda on tabanud *kurjuselaine* ja inimesed ühiskonnana saavad vastu võtta seadusi ja süüdlased vastutusele võtta (Bush, 1999).

Barack Obama kasutas terminit *kurjus* 2007–2008. aasta valimiskampania kõnedes kolmes kõnes, neist kahes sõnavõtus seoses välispoliitikaga (julgeolekuohte kujutavad riigid) ja ühel korral üldises tähenduses, rääkides nii välispoliitilistest arengutest (ajalooline vaade, üldised arengud maailmas) kui ka Ameerika jaoks olulistest sisepoliitilistest arengutest (inimõiguste järgimine, orjanduse kaotamine, iseseisvus).

Välispoliitikaga seoses kasutas Barack Obama kampaniaajaperioodi jooksul terminit *kurjus* kahes kõnes, rääkides Põhja-Koreast ja Venemaast kui julgeolekuohtudest (27. septembril 2008 peetud kõne „C-SPAN: First 2008 Presidential Debate“ ning 7. oktoobril 2008 peetud kõne „Barack Obama and John McCain 2nd Presidential Debate“). Osaliselt välispoliitikaga seoses (võit fašismi üle) ja koos sisepoliitiliste teemadega mainib ta terminit *kurjus* ühes sõnavõtus, mis toimus 20. jaanuaril 2008 („Ebenezer Baptist Church Speech“).

Analüüsides seda, millises tähenduses on terminit *kurjus* Barack Obama valimiskampania kõnedes kasutatud, võib esiteks öelda, et ka Barack Obama poliitilises retoorikas leidis

kasutust laialt levinud väljend *kurjuse telg* (Obama, 2008b; Obama, 2008c). On aga huvitav, et kui näiteks George W. Bush võttis selle väljendi kasutusele vastandumiseks, siis Barack Obama rääkis hoopis Ameerika Ühendriikide läbikukkumisest *kurjuse telje* ohjamisel ja Põhja-Korea tuumarelvastumise tõkestamisel.

Teiseks nimetas Barack Obama Vladimir Putini juhitava Venemaa *kurja käitumist* (Obama, 2008b), vältides seejuures valimisvõitluse juhi pakutud väljendit *kurjuse impeerium*.

Kolmandaks ilmnes, et üldiselt kasutas Barack Obama terminit *kurjus* konkreetsemas tähenduses kui George W. Bush. Kui viimane viitas valimiskampaania kõnedes üldistele julgeolekuohtudele ega nimetanud riike, rühmitusi või isikuid, keda Ameerika Ühendriigid kurjusega seostavad, siis Barack Obama viitas kahele riigile (Põhja-Korea ja Venemaa).

Viimasel korral, mil Barack Obama kasutas valimiskampaania kõnedes terminit *kurjus*, seostas ta selle välis- ja sisepoliitiliste üldiste arengutega, rõhutades Ameerika vastupanu *kurjale süsteemile* (Obama, 2008a). Oma valimisdebati sõnavõttus 20. jaanuaril 2008. aastal rääkis ta Ameerika Ühendriikide ajaloo jaoks olulistest arengutest nagu oma riigi loomine Ameerika iseseisvussõja ajajärgul, orjanduse kaotamine, fašismi vastu võitlemine, suurest majanduslangusest ülesaamine, naistele valimisõiguse andmine, ametiühingute asutamise õigus ning mustanahaliste õiguste kaitse.

2.2.2. Järeldused: termini *kurjus* kasutamine presidentide valimiskõnedes julgeolekustamise vaatenurgast

Esimene uurimishüpotees on, et terminit *kurjus* on presidendikandidaatide kõnedes kasutatud seoses välispoliitikaga julgeolekustamise eesmärgil. Sellise hüpoteesipüstituse aluseks on Marc Barnetti väide, et iga järgnev Ameerika Ühendriikide administratsioon on kasutanud näiteks terrorismivastases võitluses üha ulatuslikumalt nn Ameerika erandlikkuse retoorikat, arvates, et kõrgem jõud on valinud Ameerika Ühendriigid välja selleks, et võita kurjus (Barnett, 2016, lk 21–23), ning poliitikateadlase Robert Kagani seisukoht, et Ameerikale kuulub maailmas globaalne jõud ja tal on õigus seda kasutada (Ilves, 2012, lk 1). Nende arvamuste põhjal võib eeldada, et terminit *kurjus* kõnekujundina on valimiskampaania kõnedes kasutatud peamiselt seoses välispoliitikaga, et põhjendada Ameerika Ühendriikide rolli maailmas julgeolekustamise tähenduses, mis võimaldab muuta mõned teemad või nähtused avalikkuse silmis tähtsaks julgeolekupoliitiliseks küsimuseks.

Uurimistöö esimene hüpotees leidis kinnitust selles osas, et nii George W. Bushi kui ka Barack Obama valimiskampaania kõnede põhjal ilmnes, et terminit *kurjus* on presidendikandidaatide kõnedes kasutatud peamiselt seoses välispoliitikaga. Analüüsi käigus avaldusid aga erinevused selles osas, millistel põhjustel nad seda tegid. George W. Bush eristas oma valimiskampaania sõnavõttudes Ameerika Ühendriike ja neid, kes soovivad teha Ameerikale kurja, ning küsis juba valimiskampaania perioodil karmimaid meetmeid julgeolekuohule vastu

seismisel. Seega proovis George W. Bush juba 1999.–2000. aasta valimiskampaania käigus kujundada Ameerika avalikkuse hulgas hoiakut, et riiki varitseb mingi oht ja sellele tuleb vastu seista senisest karmimate meetmetega. See näitab, et julgeolekustamise teooria peab George W. Bushi sõnavõtude juures paika. Barack Obama vaatenurk on George W. Bushi omast erinev, kuna valimiskampaania käigus Barack Obama mitte ei rõhutanud Ameerika Ühendriikide välispoliitilisi saavutusi ning edukust kurjusele vastu seismisel, vaid hoopis ebaõnnestumist (näiteks Põhja-Korea kontrolli alla saamisel). See ei lange kokku julgeolekustamise ja makrojulgeolekustamise ideedega.

Seda, et George W. Bush kasutas valimiskampaania kõnedes terminit *kurjus* arvatavasti teadlikult julgeolekustamise eesmärgil, kinnitab ka asjaolu, et tal ei olnud otsest põhjust valimiskampaania kõnedes ebakindlusest ja Ameerikat ähvardavatest ohtudest rääkida. Esiteks oli 1999.–2000. aasta valimiskampaania periood Ameerika Ühendriikidele soodne: riik oli maailmas majanduslikult liidrirollis, optimism maailmamajanduse arenguväljavaadete suhtes oli suur ning aktsiaturgude kasv kiire. Riigi majanduskasv hakkas aeglustuma alles 2000. aasta lõpul (Eesti Pank, 2001, lk 11–12). Teiseks keskendus selleaegne üldine valimiskampaania pigem tavapärastele kampaaniateemadele nagu maksud, haridus, tervishoid ja sotsiaalkaitse (Kelly, 2017, lk 1). Kolmandaks, enne 2001. aasta terrorirünnakut ei näinud Ameerika Ühendriigid mingit ühte ulatuslikku julgeolekuohtu, mis riiki ähvardaks. Näiteks Ameerika Ühendriikide 2000. aasta julgeolekustrateegias suuri riikidevahelisi vastasseise ei esitatud ja nimetati võimalike probleemidena hoopis globaliseerumisest, välisturgude äralangemisest, migratsioonist ja muudest üldistest protsessidest tulenevaid ohte (A National Security Strategy for A Global Age, 2000, lk 3–5). Seega polnud 1999.–2000. aasta valimiskampaania ajal veel põhjust arvata, et Ameerika Ühendriike üldse ähvardavad nii äärmuslikud ohud, nagu George W. Bush valimiskampaania kõnedes kirjeldas. On väidetud, et alles pärast 2001. aasta 11. septembri terrorirünnakut kerkis Ameerika Ühendriikide välispoliitika peamiseks teemaks võitlus terrorismiga (Csuvarszki, 2014, lk 4). Samuti nimetab George W. Bush alles pärast 2001. aasta terrorirünnakut Ameerika Ühendriikide vaenlastena konkreetselt Al Qaeda terrorivõrgustikku ja seda toetavaid maid nagu Afganistan (Csuvarszki, 2014, lk 4–5).

George W. Bushi keelekasutust julgeolekustamise eesmärgil kinnitab ka see, et 1999.–2000. aasta valimiskampaaniaaegset vastanduvat lähenemist ja keelekujundeid kasutas ta ka edaspidi. Näiteks pärast 2001. aasta 11. septembri terrorirünnakut teatas ta, et rünnaku all on *meie elustiil* ja *meie vabadus*, ning väitis, et tegemist on rünnakuga iga demokraatliku riigi vastu. Samuti nimetas ta kõnes terrorirünnaku korraldajaid kurjuseks („kurjus lõpetas ootamatult tuhanded elud“) (Csuvarszki, 2014, lk 2).

George W. Bush valimiskampaania kõnedes esinenud viide *kurjuse impeeriumi* lagunemisele võib olla tingitud soovist rõhutada Ameerika ajaloolist missiooni maailmapoliitika juhtimisel

ning toonitada riigi edu varasemas riikidevahelises vastasseisus külma sõja ajal, mis lõppes Nõukogude Liidu lagunemisega.

Barack Obama poliitiline retoorika, mis tõi valimiskampaania kõnes välja mitte riigi edu *kurjuse telje* vastu seismisel, vaid Ameerika Ühendriikide läbikukkumise, on üllatav. Marc Barnetti uurimuse põhjal võiks eeldada, et Obama õigustab väidet, et kõrgem jõud on valinud Ameerika Ühendriigid välja selleks, et võita kurjus (Barnett, 2016, lk 21–23). Selles mõttes on Barack Obama niisugune sõnavõtt valimiskampaania käigus ootamatu. Samuti olid 2008. aastal Ameerika Ühendriikide ja Põhja-Korea suhted isegi paremad kui tavaliselt. Näiteks toimus 2008. aastal mitu mõlema riigi kõrgete ametnike kohtumist ning tehti edusamme Põhja-Korea tuumavõimekuse vähendamisel (Arms Control Association, 2019, lk 1). Seega oleks võinud eeldada, et arengust Põhja-Koreas räägitakse pigem positiivselt.

Seevastu Venemaa *kurja käitumise* nimetamine on põhjendatud, kuna 2008. aasta augustis puhkes Venemaa ja Gruusia vahel sõda (CNN, 2018, lk 1). See muutis maailma arvamust Venemaast kui demokraatiat toetavast riigist (Veebel, 2018). Seda, et Barack Obama vältis laialt levinud väljendi *kurjuse impeerium* kasutamist, et mitte luua seost varasema Nõukogude Liiduga, vaid rõhutada, et tegemist on erineva riigiga, võib aga tõlgendada nii, et ta soovis ära hoida külma sõja aegset vastandumist.

Analüüsid terminit *kurjus* kasutamist valimiskampaania kõnedes sisepoliitilistel teemadel, ilmneb, et George W. Bushi tegi katse tuua julgeolekustamise eesmärgil valimisvõitlusesse ka siseturvalisuse teema (arutelu tulirelvadega sooritatud kuritegude üle), kui ta pärast 1999. aasta Texase osariigis toimunud kirikutulistamise juhtumit rääkis Ameerika ühiskonda tabanud *kurjuselainest* ja vajadusest, et kodanikud võtaksid meetmeid selle ohjeldamiseks. Seda kinnitavad George W. Bushi edasised sammud. Vahetult pärast sõnavõttu pakkus ta oma koduosariigis Texasel välja algatuse, mis pidi muutma tulirelvaga sooritatud kuritegude karistamise süsteemi Ameerikas (CNN, 1999, lk 1).

Barack Obama kasutas terminit *kurjus* sisepoliitilistest teemadest rääkides pigem üldistatult, viidates *kurjale süsteemile*, millele Ameerika on ajaloos vastu seisnud. Niisuguse sõnavõtu eesmärk on tõenäoliselt uhkuse väljendamine Ameerika Ühendriikide ajalooliste edusammude üle, et kujundada seeläbi avalikkuse suhtumist Ameerika saavutustesse. Seetõttu ei saa kindlalt väita, et tegemist oleks välispoliitilise julgeolekustamisega, sest Barack Obama ei vastanda Ameerikat mingitele ohtudele, ega nõua äärmuslikke meetmeid ohtudele vastu seismisel.

2.3. Termin *kurjus* kasutamise analüüs George W. Bushi ja Barack Obama valimiskõnedes filosoofilises tähenduses

2.3.1. Ülevaade termini *kurjus* kasutamisest presidentide valimiskõnedes filosoofilises tõlgenduses

Analüüsid termin *kurjus* kasutamist George W. Bushi ja Barack Obama valimiskampaania kõnedes filosoofilises tähenduses, ilmneb, et terminit *kurjus* on seostatud inimeste iseloomujoonte, käitumise ja tegudega.

Ühest vaatenurgast seostas George W. Bush kurjust inimese iseloomuomadustest kadeduse ja omakasupüüdlikkusega ning kurjadest tegudest ameerikalike väärtuste, elustiili ja liitlassuhete ohustamise, terrorirünnakute ja rakette omavate hulludega. See kajastub näiteks järgmises lausungites: „Inimesed, kellele ei meeldi meie vabadused. Inimesed, kellele ei meeldi meie edu. Inimesed, kes soovivad ohustada meie liitlassuhteid; Me oleme kindlad, et seal on inimesed, kes ei kannata seda, mille eest Ameerika seisab. Neile ei meeldi meie edu. Neile ei meeldi meie vabadused ja me oleme kindlad, et seal on rakettidega hullud, terroristid. /.../“ (Bush, 2000a; Bush, 2000c).

Ka 1999. aasta aset leidnud kirikutulistamise juhtumi juures rõhutas George W. Bush valimiskampaania kõnes inimeste moraalsuse küsimust ning käitumise ja vastutuse vahelist seost: „Inimesed peavad kandma vastutust nende langetatud otsuste eest, meie ühiskonnana saame vastu võtta seadusi“ (Bush, 1999).

Teisest vaatenurgast tõi George W. Bush kurjuse vastu võitlemisest rääkides inimese headest iseloomujoontest esile aatelisuse ja julguse: „Suur põlvkond; Ameeriklaste põlvkond, kes ründas tormijooksuga randu, vabastas koonduslaagreid ja päästis meid kurjusest“ (Bush, 2000b). Positiivseid iseloomujooni ja head käitumist kurjusele vastandumisel tõi valimiskampaania kõnes esile ka Barack Obama, kasutades samas tähenduses väljendit *suurim põlvkond* ning nimetades *kurja süsteemi* vastu võitlemisel näiteks ameeriklaste patriotlikkust („Nii loodi see riik, et grupp patrioote otsustas...“) (Obama, 2008a).

Sisuliselt oli halva inimekäitumise hukkamõistmisele suunatud ka Barack Obama sõnavõtt, kus ta rääkis Vladimir Putini juhitava Venemaa *kurjast käitumisest*: „Nemad tegelevad kurja käitumisega, neil on jätkuvalt omased natsionalistlikud impulsid, mis ma arvan, on väga ohtlikud“ (Obama, 2008b).

2.3.2. Järeldused termini *kurjus* kasutamise kohta presidentide valimiskõnedes filosoofilisest vaatenurgast

Teine uurimishüpotees on, et presidendikandidaatide kõnedes on kasutatud terminit *kurjus* ainult kitsas tähenduses, seostades seda inimloomuse ning inimese põlastusväärsete tegude, iseloomujoonte või sündmustega. Hüpooteesipüstituse aluseks on seisukoht, et

terminit *kurjus* on tänapäeva poliitikateaduses kasutatud enamasti lähtudes kurjuse kitsast tähendusest (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2018a, lk 1). Sellele väitele tuginedes võib eeldada, et ka George W. Bushi ja Barack Obama valimiskampaania kõnedes võib olla terminit kasutatud eeskätt kurjuse kitsas tähenduses ehk seostatud seda inimloomuse ja inimese põlastusväärsete tegude ja iseloomujoontega. See kattub kurjuse ilmaliku lähenemisega, kus otsitakse näiteks põhjusi inimeste kurjadele tegudele ja arutletakse selle üle, milline vastutus kaasneb kurja teoga.

Väide, et valitud presidentide kampaaniakõnedes on termini *kurjus* kasutamisel lähtutud kitsast filosoofilisest vaatenurgast, leidis analüüsi käigus kinnitust. Ilmnes, et George W. Bushi ja Barack Obama väljaütlemised valimiskampaania kõnedes nii välis- kui ka sise- poliitilistel teemadel seostusid moraalsest vaatenurgast inimese kõige põlastusväärsemate tegude, iseloomujoonte või käitumisega. Võrreldes seda kurjuse filosoofilise diskursusega on sarnaste teemade üle arutlenud uusaja ilmalikest filosoofidest näiteks Immanuel Kant (inimeste moraalsuse, moraalne hea tahe, moraalne kuri tahe) (vt Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2018a, lk 1).

Termini *kurjus* seostamine keelekasutuses üksnes inimeste iseloomujoonte, tegude või käitumisega võib aga olla piirav, sest nii jäävad vaatluse alt välja kurjusega seonduvad üldised filosoofilised küsimused, mida on tõstatatud näiteks vara-, kesk- ja varauusaja filosoofide töödes.

Üks niisugune arutlusteema võiks olla stoikute koolkonna selgitused kurjuse olemasolu kohta. Stoikud pidasid kurjust taustaks, tänu millele headus silma paistab. Sellist lähenemist saab seostada poliitilise retoorikaga, milles räägitakse Ameerika Ühendriikide erandlikust rollist ja julgeolekustamisest. Valimiskampaania kõnede analüüsi põhjal võib väita, et George W. Bushi ja Barack Obama poliitilises retoorikas toimus suuremal või vähemal määral vastandumine, kus Ameerika Ühendriike kujutati headusena ja riigi n-ö vaenlasi kurjusena. Tuginedes Marc Barnetti väitele, et Ameerika Ühendriikide administratsioonide arvates on kõrgem jõud valinud Ameerika Ühendriigid välja selleks, et võita kurjus (Barnett, 2016, lk 21–23), siis kerkivad üles küsimused, kui võimalik on üldse maailmas päriselt kurjust võita, kui kaugemale Ameerika Ühendriigid kurjuse võitmisel näiteks terrorismivastases võitluses lähevad ning millele tugineks Ameerika Ühendriikide rahvuslik identiteet ja poliitiline retoorika juhul, kui kurjus saabki ükskord võidetud.

Lisaks võiks termini *kurjus* kasutamisel poliitilises retoorikas mõelda keskaja tuntuima filosoofi Aquino Thomase arvamus üle, et kurjus on headuse puudus (Lotman, 2017, lk 1). Ameerika Ühendriikide poliitilises retoorikas võiks seega midagi kurjuseks nimetades küsida, mis on niisuguse kurjuse põhjused, kas seda saaks seostada näiteks millegi ebatäiuslikkuse, millegi puudumise või millestki ilmajäämisega (kurjuse liikidest metafüüsilise kurjuse mõttes) ja kas Ameerika Ühendriikidel endil võib olla roll sellise kurjuse põhjustamisel.

Senisest teistsuguse vaatenurga millegi nimetamisel kurjuseks saab välja pakkuda ka 1950. aastate ühe tuntuma kurjuse teemaga tegelenud filosoofi Hannah Arendti seisukohtade põhjal, kes väitis, et teise maailmasõja ajal koonduslaagrites toime pandu oli põhjustatud sellest, et sõjakurjategijatel puudus võime hinnata ja kujutleda oma tegevuse inimlikku ja moraalset mõõtu (IEP, 2018, lk 1). Sellest lähtudes võib väita, et ka näiteks terroritegude sooritajatel puudub võime hinnata ja kujutleda oma tegevuse inimlikku ja moraalset mõõtu. Kui see peaks olema nii, siis on eeskätt oluline näidata terrorirühmitustele ja terroriste toetavatele riikidele nende tegude inimlikku ja moraalset sobimatust. Ameerika Ühendriikide praegune käitumine, kus terrorirünnakutele vastatakse või neid isegi ennetatakse sõjaliste rünnakutega, seda pigem ei tee, sest niisuguste rünnakute käigus hukuvad mõnikord rahulikud tsiviilisikud, mistõttu Ameerika Ühendriikide vaenlased peavad riiki ennast kurjuseks, mis tuleb hävitada.

KOKKUVÕTE

Termini *kurjus* olemuse tunnetamine on tänapäeval keeruline, sest massimeedias levitatavate uudiste kaudu kuulevad inimesed tihti maailmas toimuvatest õnnetustest ja vägivallast, kuid isiklikult puutuvad nad kurjusega kokku siiski pigem harva. Seega on inimestel erinev arusaam sellest, mida pidada kurjuseks. Et ühiskonnas tekiks ühtsem arusaam sellest, mida kurjuse all mõista ja millises tähenduses seda terminit kasutada, tuleks maailmas toimuvaid muutuseid analüüsida kurjuse filosoofilise diskursuse abil.

Uurimistöö eesmärk oli selgitada, millistel teemadel on Ameerika Ühendriikide presidentide valimiskampaania kõnedes kasutatud terminit *kurjus* ja kuidas see langeb kokku filosoofilise arusaamaga kurjusest. Valik Ameerika Ühendriikide võimuesindajate kasuks tehti seetõttu, et nende väljaütlemised kujundavad avalikkuse hoiakuid paljudes riikides, sealhulgas Eestis. Nii on Eesti jaoks oluline uurida Ameerika Ühendriikide poliitilist retoorikat, et hinnata, mil määral sobib Eesti arusaam maailmas toimuvast kokku Ameerika Ühendriikide väärtuste ja hoiakutega. Et uurimuse maht on piiratud, valis autor analüüsimiseks George W. Bushi ja Barack Obama esimese perioodi valimiskampaaniate kõned. Kokku uuris autor töö koostamise käigus 50 kõne salvestist ning leidis, et terminit *kurjus* kasutati valimiskampaania kõnedes seitsmes kõnes. George W. Bush kasutas terminit *kurjus* neljas kõnes ning Barack Obama kolmes kõnes.

Autor püstitas uurimistööle kaks hüpoteesi. Esimene püstitatud hüpotees oli, et terminit *kurjus* on presidendikandidaatide kõnedes kasutatud keelekujundina seoses välispoliitikaga julgeolekustamise eesmärgil. Teine hüpotees oli, et presidendikandidaatide kõnedes on kasutatud terminit *kurjus* ainult selle kitsas tähenduses, seostades seda inimloomuse ning inimese põlastusväärsete tegude, iseloomujoonte või sündmustega.

Uurimistöö esimene hüpotees leidis kinnitust selles osas, et nii George W. Bushi kui ka Barack Obama valimiskampaania kõnede põhjal ilmnas, et terminit *kurjus* on presidendikandidaatide kõnedes kasutatud peamiselt seoses välispoliitikaga. Seevastu julgeolekustamise teooria pidas paika ainult George W. Bushi sõnavõtude juures. Barack Obama vaatenurk termini *kurjus* kasutamisele poliitilises retoorikas oli George W. Bushi omast erinev, kuna valimiskampaania käigus ei kasutanud ta terminit *kurjus* mitte Ameerika välispoliitiliste saavutuste ning edukuse rõhutamiseks kurjusele vastu seismisel, vaid tõi välja hoopis ebaõnnestumise (näiteks Põhja-Korea kontrolli alla saamisel). See ei lange kokku julgeolekustamise ja makrojulgeolekustamise ideedega.

Uurimistöö teine hüpotees, et valitud presidentide kampaaniakõnedes on terminit *kurjus* kasutatud ainult selle kitsas filosoofilises tähenduses, leidis analüüsi käigus kinnitust, kuna termini *kurjus* kasutamine seostus valimiskampaania kõnedes inimese kõige põlastusväärsemate tegude, iseloomujoonte või käitumisega. Kurjuse filosoofilises diskursuses on

sarnaste teemade üle arutlenud uusaja ilmalikest filosoofidest näiteks Immanuel Kant. Uurimistöös nimetas autor põhjuseid, miks tema arvates võib termini *kurjus* seostamine üksnes inimeste iseloomujoonte, tegude või käitumisega olla piirav. Kui terminit *kurjus* seostatakse poliitilistes tekstides kurjuse filosoofilise diskursuse erinevate vaatenurkadega, võiks see muuta avalikkuse suhtumist maailmas toimuvatesse protsessidesse. Näiteks võiks stoikute koolkonna seisukohtade põhjal mõelda termini *kurjus* kasutamisel poliitilises retoorikas selle üle, kui võidetav kurjus maailmas üldse on, kui kaugele Ameerika Ühendriigid kurjuse võitmise nimel näiteks terrorismivastses võitluses lähevad ning millele tugineks Ameerika Ühendriikide rahvuslik identiteet ja poliitiline retoorika juhul, kui kurjus saab ükskord võidetud. Samuti võiks keskaja tuntuima filosoofi Aquino Thomase seisukohtadele tuginedes arutleda selle üle, kas Ameerika Ühendriikide poliitilises retoorikas midagi kurjuseks nimetades võiks küsida, mis on niisuguse kurjuse põhjused, kas seda saaks seostada näiteks millegi ebatäiuslikkuse, millegi puudumise või millestki ilmajäämisega, ja kas Ameerika Ühendriikidel endil võib olla roll sellise kurjuse põhjustamisel.

KASUTATUD ALLIKAD

A National Security Strategy for A Global Age 2000. The White House, detsember. Kättesaadav: <https://history.defense.gov/Portals/70/Documents/nss/nss2000.pdf?ver=2014-06-25-121312-560> (14.03.2019).

Aasmäe, Reet 2018. Rooma stoikud ja platoonikud. Kättesaadav: <http://lepo.it.da.ut.ee/~avramets/REFstoikud.doc> (03.10.2018).

Aava, Katrin 2012. Kriitiline kirjaoskus ning meediatekstide diskursuseanalüüs. Kättesaadav: http://www.emakeeleselts.ee/omakeel/2012_1/OK_2012-1_13.pdf (04.03.2019).

Arendt, Hannah 2012. Mineviku ja tuleviku vahel. Harjutusi poliitilise mõtte vallas. Ilmamaa.

Arms Control Association 2019. Chronology of the U.S.-North Korean Nuclear and Missile Diplomacy. Fact Sheets & Briefs. Arms Control Association, märts. Kättesaadav: <https://www.armscontrol.org/factsheets/dprkchron> (14.03.2019).

Bahovski, Erkki 2018. Headuse telg – soovmõtlemine ja tegelikkus. *Lääne Elu*, 14. aprill 2018. Kättesaadav: <https://online.le.ee/2018/04/14/erkki-bahovski-headuse-telg-soovmotlemine-ja-tegelikkus/> (10.03.2019).

Barnett, Marc 2016. American Exceptionalism and the construction of the war on terror: An analysis of counterterrorism policies under Clinton, Bush, and Obama. INSCCT Working Paper Series, november. Kättesaadav: http://insct.syr.edu/wp-content/uploads/2016/11/Barnett_American-Exceptionalism_and_the_Construction_of_the_War_on-Terror-mwedit111716.pdf (16.02.2019).

Bush, George W. 1999. About Baptist Church Shooting. 21. september. Kättesaadav: <https://www.americanrhetoric.com/gwbushspeeches.htm> (18.06.2018).

Bush, George W. 2000a. George W. Bush Campaign Rally – Kansas City. 22. veebruar. Kättesaadav: <https://www.c-span.org/search/?searchtype=All&query=george+w.+bush+2000> (16.06.2018).

Bush, George W. 2000b. George W. Bush 2000 RNC Speech, 3. august 2000. Kättesaadav: <https://www.c-span.org/search/?searchtype=All&query=george+w.+bush+2000> (17.06.2018).

Bush, George W. 2000c. Candidate George Bush Giving His Stump (campaign) Speech: Election 2000. 2. november. Kättesaadav: <https://www.c-span.org/search/?searchtype=All&query=george+w.+bush+2000> (16.06.2018).

Buzan, Barry 2007. Will the „global war on terrorism“ be the new Cold War? Kättesaadav: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1468-2346.2006.00590.x> (17.10.2018).

Charteris-Black, Jonathan 2011. Politicians and rhetoric: the persuasive power of metaphor. UK: Palgrave Maxmillan.

CNN 1999. Bush announces gun crimes initiative in Texas. CNN, 21. september. Kättesaadav:

<http://edition.cnn.com/ALLPOLITICS/stories/1999/09/21/president.2000/bush.guns/>
(06.03.2019).

CNN 2002. Fact sheet: Bush's 'axis of evil'. CNN, 20. jaanuar. Kättesaadav: <http://edition.cnn.com/2002/US/01/30/ret.axis.facts/index.html> (01.03.2019).

CNN 2018. 2008 Georgia Russia Conflict Fast Facts. CNN Library. 3. aprill. Kättesaadav: <https://edition.cnn.com/2014/03/13/world/europe/2008-georgia-russia-conflict/index.html>
(01.03.2019).

Csuvarszki, Eszter 2014. Changes in American Foreign Policy after 9/11. Academia. Kättesaadav: https://www.academia.edu/10928537/Changes_of_American_Foreign_Policy_after_9_11
(28.10.2018).

Eesti Pank 2001. Eesti Panga 2000. aasta aruanne: Maailma majandus. Kättesaadav: <https://www.eestipank.ee/publikatsioon/aastaaruanne/2001/eesti-panga-2000-aasta-aruanne>
(22.02.2019).

Frye, David 1983. St. Thomas Aquinas and Martin Luther on the Problem of Evil. David Frye's Personal Thoughts and Reflections. Kättesaadav: <http://widesky.biz/blog/2009/07/17/st-thomas-aquinas-and-martin-luther-on-the-problem-of-evil/> (12.09.2018).

Glass, Andrew 2018. Reagan brands Soviet Union 'evil empire'. Politico, 08. märts 2018. Kättesaadav: <https://www.politico.com/story/2018/03/08/this-day-in-politics-march-8-1983-440258> (18.01.2019).

History 2009. Reagan refers to U.S.S.R. as "evil empire" again. A&E Television Networks, 16. november 2009. Kättesaadav: <https://www.history.com/this-day-in-history/reagan-refers-to-u-s-s-r-as-evil-empire-again> (19.01.2019).

IEP/Internet Encyclopedia of Philosophy 2018. Hannah Arendt. Kättesaadav: <https://www.iep.utm.edu/arendt/#H6> (12.10.2018).

Ilves, Luukas Kristjan 2012. Väsiva suurvoimu kaitseks. Kättesaadav: <https://diplomaatia.ee/vasiva-suurvoimu-kaitseks/> (18.11.2018).

Kagan, Robert 2003. Paradiis ja jõud: Ameerika ja Euroopa uues maailmakorralduses. Tänapäev. Inglise keelest tõlkinud Marek Laane.

Kagan, Robert 2008. Robert Kagan: Ameerika jääb number üheks. Kättesaadav: <https://www.postimees.ee/45976/robert-kagan-ameerika-jaab-number-uehks> (01.11.2018).

- Kagan, Robert, Kristol, William 1996. Toward a Neo-Reaganite Foreign Policy. Kättesaadav: <https://www.foreignaffairs.com/articles/1996-07-01/toward-neo-reaganite-foreign-policy> (01.11.2018).
- Kalmus, Veronika 2015. Diskursusanalüüs. Tartu Ülikool, sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. Kättesaadav: <http://samm.ut.ee/diskursusanalyys> (01.02.2019).
- Kasik, Reet 2008. Meediateksti analüüs: eesmärgid ja metoodika. Tekstid ja taustad V: Meediatekstide keelekasutus ja selle sotsiokultuurilised taustad. Tartu Ülikooli Kirjastus. Kättesaadav: http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/40070/kasik_tekstid_5_ocr.pdf (01.02.2019).
- Kelly, Martin 2017. 2000 Presidential Election of George W. Bush vs. Al Gore. Kättesaadav: <https://www.thoughtco.com/2000-election-george-bush-al-gore-104624> (03.03.2019).
- Kuldnook, Karen 2011. Militaarne retoorika. Argumentatsioon ja keeleline mõjutamine Eesti kaitsepoliitilises diskursuses. Tartu Ülikooli Kirjastus. Kättesaadav: https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/18189/kuldnook_karen.pdf?sequence=1&isAllowed=y (03.03.2019).
- Kuldnook, Karen 2012. Militarne retoorika: Araabia kevade sündmuste kajastamine ajalehtedes Postimees ja Eesti Päevaleht. *ENDC Proceedings*, 16. Kättesaadav: https://www.ksk.edu.ee/wp-content/uploads/2013/05/KVUOA_Toimetised_16_2_Kuldnook.pdf (04.03.2019).
- Kuldnook, Karen 2014. Kümme aastat sõda terrorismi vastu: Iraagi- ja Afganistani-diskursusest 2011. aastasse. *ENDC Proceedings*, 18. Kättesaadav: https://www.ksk.edu.ee/wp-content/uploads/2014/08/KVUOA_Toimetised_18_Iraak_8_Kuldnook.pdf (03.03.2019).
- Kullamä, Ele-Riin 2013. Migratsiooni julgeolekustamine Venemaa diskursuse näitel. Kättesaadav: http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/32243/kullama_ele_riin.pdf (2.11.2018).
- Kuslap, Minna 2014. Ideoloogiate avaldumine presidentide uusaastakõnedes T. H. Ilvese ja T. Haloneni kõnede põhjal. Tartu Ülikool. Kättesaadav: <https://docplayer.fi/342883-Ideologia-avaldumine-presidentide-uusaastakõnedes-t-h-ilvese-ja-t-haloneni-kõnede-põhjal.html> (06.02.2019).
- Levy, Michael; McDonald, Forrest 2019. Presidency of the United States of America. Encyclopaedia Britannica. 31. Jaanuar. Kättesaadav: <https://www.britannica.com/topic/presidency-of-the-United-States-of-America> (02.02.2019).

Lotman, Mihhail 2017. Inimene, kes purustas inimkonna unistuse ja toestas jumala olemasolu. Mihhail Lotmani kodulehekül. <http://www.lotman.ee/blogi/inimene-kes-purustas-inimkonna-unistuse-ja-toestas-jumala-olemasolu> (06.02.2019).

Mandra, Katrin 2008. Deontiline modaalsus poliitikute arvamuskirjanduses. *Keel ja kirjandus*. Kättesaadav: <http://keeljakirjandus.eki.ee/Mandra.pdf> (06.02.2019).

Marmei, Eerik 2017. Aasta USA valimistest – president Trump ja Atlandi-ülesed suhted. RKK: Diplomaatia, 16. november 2017. Kättesaadav: <https://diplomaatia.ee/aasta-usa-valimistest-president-trump-ja-atlandi-ulesed-suhted/> (12.12.2019).

Meos, Indrek 2011. Uusaja filosoofia. Peatükke filosoofia ajaloo. Elektrooniline väljaanne. Kättesaadav: http://www.indrekmeos.xyz/e_raamat/Meos_I_Uusajafilosoofia.pdf (06.02.2019).

Meos, Indrek 2013. Filosoofia sõnaraamat. Elektrooniline väljaanne. Kättesaadav: http://www.indrekmeos.xyz/e_raamat/Meos_I_Filosoofiasraamat.pdf (06.02.2019).

New World Encyclopedia 2018a. John Calvin. Kättesaadav: http://www.newworldencyclopedia.org/entry/John_Calvin (17.10.2018).

New World Encyclopedia 2018b. Theodicy. Kättesaadav: <http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Theodicy> (17.10.2018).

Obama, Barack 2008a. Ebenezer Baptist Church Speech. 20. jaanuar. Kättesaadav: <https://www.americanrhetoric.com/barackobamaspeeches.htm> (13.11.2018).

Obama, Barack 2008b. C-SPAN: First 2008 Presidential Debate. 27. september. Kättesaadav: <https://www.americanrhetoric.com/barackobamaspeeches.htm> (13.11.2018).

Obama, Barack 2008c. Barack Obama and John McCain 2nd Presidential Debate. 7. oktoober. Kättesaadav: <https://www.c-span.org/search/?searchtype=All&query=barack+obama+2008> (16.11.2018).

Ojalill, Tanel 2013. Eesti meedias Iraagi sõjale eelnenud debate analüüs kriitilise geopoliitika võtmes. Tartu Ülikool. Kättesaadav: http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/32340/ojalill_tanel.pdf (19.01.2019).

Rejoj, Jn 2016. The problem of evil. SlideShare. 9. august. Kättesaadav: <https://www.slideshare.net/jprejoj/the-problem-of-evil-64836175> (17.10.2018).

Romig, Rollo 2012. What do we mean by “evil”? The New Yorker, 25. juuli 2012. Kättesaadav: <https://www.newyorker.com/books/page-turner/what-do-we-mean-by-evil> (12.02.2019).

Silberstein, Sandra 2004. War of Words: Language, Politics, and 9/11. Routledge.

Stanford Encyclopedia of Philosophy 2018a. The Concept of Evil. Kättesaadav: <https://plato.stanford.edu/entries/concept-evil/> (30.09.2018).

Stanford Encyclopedia of Philosophy 2018b. Stoicism. Kättesaadav: <https://plato.stanford.edu/entries/stoicism/> (30.09.2018).

Stanford News 2017. Stanford political scientist studies apocalyptic political rhetoric. Kättesaadav: <https://news.stanford.edu/2017/12/29/political-scientist-studies-apocalyptic-political-rhetoric/> (17.10.2018).

Svendsen, Lars 2010. A Philosophy of Evil. Universitetsforlaget/Dalkey Archve Press: Champaign and London.

Veebel, Viljar 2004. Jõud ongi õigus. Kättesaadav: <http://sirp.ee/s1-artiklid/c9-sotsiaalia/j-ud-ongi-igus/> (17.10.2018).

Veebel, Viljar 2018. Suuliselt autorile, 23.11.2018.

LISA 1. Ülevaade uurimistöö koostamise käigus läbivaadatud kõnedest

George W. Bushi kõned

- About Baptist Church Shooting, 21. september 1999
- Governor George W. Bush before New Hampshire primary on Face the Nation, 30. jaanuar 2000
- McCain asks Bush to apologize, 15. veebruar 2000
- South Carolina Republican Candidates Debate, 15. veebruar 2000
- George W. Bush Campaign Rally – Kansas City, MO, 22. veebruar 2000
- Bush Campaign Endorsement, 9. mai 2000
- George W. Bush announces Dick Cheney as his running mate, 25. juuli 2000
- George W. Bush 2000 RNC Speech, 3. august 2000
- Education Issues, 29. august 2000
- Environmental Issues, 3. september 2000
- Social Security, 12. september 2000
- Bush News Conference, 15. september 2000
- George W. Bush and Al Gore: First Presidential Debate 2000, 3. oktoober 2000
- George W. Bush and Al Gore: Second Presidential Debate 2000, 11. oktoober 2000
- George W. Bush and Al Gore: Third Presidential Debate 2000, 17. oktoober 2000
- George W. Bush's Al Smith dinner speech 2000, 19. oktoober 2000
- Medicare and Prescription Drug Reform, 21. oktoober 2000
- Candidate George Bush Giving His Stump (campaign) Speech: Election 2000, 2. november 2000
- Bush Campaign Rally, 5. november 2000
- Bush Campaign News Conference, 8. november 2000
- Bush Administration Announcement, 14. november 2000
- George W. Bush Florida Vote Recount, 22. november 2000
- Bush Campaign transition, 30. november 2000
- Expanding Foreign Relations, 3. detsember 2000
- U.S Supreme Court Ruling Reaction, 9. detsember 2000

- George Bush speech in Austin, TX, 13. detsember 2000
- Winning Speech 2000, 14. detsember 2000
- Bush Cabinet Announcement, 20. detsember 2000

Barack Obama kõned

- Iowa Caucus Victory Speech, 3. jaanuar 2008
- Barack Obama: My plans for 2008, 16. jaanuar 2008
- Ebenezer Baptist Church Speech, 20. jaanuar 2008
- A More Perfect Union, 18. märts 2008
- Democratic Nomination Victory Speech, 3. juuni 2008
- Speech to the People of Berlin, 24. juuli 2008
- Barack Obama at the 2008 DNC, 30. august 2008
- C-SPAN: First 2008 Presidential Debate, 27. september 2008
- Senate Speech on Wall Street Bailout Bill, 1. oktoober 2008
- Barack Obama and John McCain 2nd Presidential Debate, 7. oktoober 2008
- C-SPAN: Third 2008 Presidential Debate, 16. oktoober 2008
- President-Elect Victory Speech, 4. november 2008
- Barack Obama: Yes We Can, 5. november 2008
- First President-Elect Press Conference, 7. november 2008
- Global Climate Summit Prerecorded Speech, 18. november 2008
- Economic Team Announcement Speech, 24. november 2008
- Management and Budget Office Announcement, 25. november 2008
- Security Team Announcement Speech, 1. detsember 2008
- Commerce Secretary Announcement, 3. detsember 2008
- George Mason University Speech, 8. jaanuar 2009
- Lincoln Memorial Pre-Inauguration Speech, 18. jaanuar 2009
- First Presidential Inaugural Address, 20. jaanuar 2009

LISA 2. Termini *kurjus* kasutamine George W. Bushi 1999.-2000. aasta valimiskampaania kõnedes

Periood ja kõne nimi	Valdkond	Originaaltsitaat
21. september 1999 „About Baptist Church Shooting”	sisepoliitika (siseturvalisus, kiriku-tulistamine)	“There seems to be a wave of evil passing through America now, and we as a society can pass laws and hold people accountable for the decisions they make, but our hopes and prayers have got to be that there is more love in society.”
22. veebruar 2000 „George W. Bush Campaign Rally – Kansas City”	välispoliitika (terrorism)	“I am a cold eyed realist when it comes to the world. This is still a world of uncertainty, an uncertain world but we are certain of certain things. We are certain that even though the evil empire may have passed. Evil still remains. We are certain that there are people that cannot stand what America stands for. They resent our successes. They resent our freedoms and we are certain that there are madmen in missile in terror but let me tell you what I am certain about a dangerous world requires a sharpened sword.”
3. august 2000 „George W. Bush 2000 RNC Speech”	välispoliitika (ajalooline kontekst)	“My father was the last president of a great generation. A generation of Americans who stormed beaches, liberated concentration camps and delivered us from evil . Some never came home. Does who did put their medals in drawers.”
2. november 2000 „Candidate George Bush Giving His Stump (campaign) Speech”	välispoliitika (terrorism)	“I'm going to see the world the way it is. And the way I see the world is in the post-cold war era, this is a world of uncertainty. And even though the evil empire may have gone on its way, evil still exists. People who resent our freedoms, who resent our successes, people who want to threaten our alliances. I will not let our nation retreat to within our borders, this is too important a nation; it is too important a nation to retreat.”

LISA 3. Termini *kurjus* kasutamine Barack Obama 2008. aasta valimiskampaania kõnedes

Periood	Valdkond	Originaaltsitaat
20. jaanuar 2008 „Ebenezer Baptist Church Speech”	välispoliitika (ajalooline kontekst, üldised arengud maailmas)/ sisepoliitika (inimõigused, orjandus, iseseisvus)	“That’s how this country was founded because a group of patriots decided they were going to take on the British Empire. Nobody was putting their money on them. That’s how slaves and abolitionists resisted that evil system. That’s how a new President was able to chart a course to insure that this nation would no longer remain half slave and half free. That’s how the greatest generation defeated Fascism and overcame a Great Depression. That’s how women won the right to vote. That’s how workers won the right to organize. That’s how young people and old people and middle-aged folks were willing to walk instead of ride the bus, and folks came down on Freedom Rides.”
27. september 2008 „C-SPAN: First 2008 Presidential Debate“	välispoliitika (Põhja-Korea)	“Then we have strengthen our ability to form alliances, to impose the tough sanctions, that senator McCain just mentioned and when we haven’t done it as in North Korea. Let me just take one more example. In North Korea we cut off talks. I remember the “axis of evil ”, we can’t deal with them and you know what happened. They went, they quadrupled their nuclear capacity. They tested a nuke, they tested missiles, they pulled out of the non-proliferation agreement and they sent nuclear secrets potentially countries like Syria.”
7. oktoober 2008 „Barack Obama and John McCain 2 nd Presidential Debate”	välispoliitika (Venemaa)	Interviewer: “This requires only a yes or a no. Ronald Reagan famously says that Soviet Union was an evil empire. Do you think Russia, under Vladimir Putin, is an evil empire?” Obama: “I think they engage in an evil behavior and I think that it is important that we understand that they are not the old Soviet Union but they still have the nationalist impulses that I think are very dangerous.”